

KNJIŽNICE KOT JAVNI
PROSTORI V SOBIVANJU
Z ŽIVALMI

Katarina Švab

UVOD

V prizadevanju za zeleni in trajnostni razvoj družbe, katere središčni cilj je kakovostno bivanje človeka znotraj ekosistema, vedno večjo vlogo dajemo tudi živalstvu. Število hišnih ljubljencev se po svetu povečuje, kljub temu pa je zaznati malo razprav, ki bi izpostavljale prisotnost živali v javnih prostorih. Med te spadajo tudi splošne knjižnice, ki so pomembne za lokalno skupnost in okolje ter so kot javna služba dostopne vsem članom lokalne skupnosti. Pri izgradnji svoje zbirke so knjižnice vključevale tudi raznoliko in bogato gradivo o živalstvu. Bogastvo tega gradiva se izraža tako z zgodovinsko vrednostjo kot tudi številčno. V preteklosti so bile v knjižnicah zaradi zatiranja glodalcev prisotne tudi mačke. Četudi večina knjižnic vstopa živalim v svoje prostore razen izjemam ne dovoljuje, je opaziti veliko naklonjenost do prisotnosti živali. Mnoge raziskave potrjujejo pozitivne učinke živali na človeka, predvsem boljše počutje uporabnikov.

Prispevek navaja raziskave, ki se ukvarjajo z vplivom, ki ga imajo različne živali na uporabnike knjižnic, ter analizo storitev in dejavnosti, ki jih knjižnice že izvajajo in pri čemer sodelujejo tudi živali. Predstavljeni so načini in oblike interakcije med človekom in živalmi v javnih prostorih knjižnic v Sloveniji in tujini ter prednosti in slabosti prisotnosti živali v splošnih knjižnicah. Ob tem opozorimo na smernice, ki jih morajo knjižnice sprejeti, da bi zagotovile varnost ter dobro počutje živali in uporabnikov knjižnic. Le tako se lahko ohrani spoštljiv odnos do narave in živali prisotnosti živali v javnih prostorih.

PREGLED LITERATURE

Splošne knjižnice so se zavezale, da bodo uresničevale cilje trajnostnega razvoja (SDG – Sustainable Development goals) (IFLA, 2022). Z

vključevanjem živali v svoje programe in storitve ali v prostore knjižnic SDG uresničuje 5 ciljev: zdravje in dobro počutje, kakovostno izobraževanje, podnebni ukrepi ter življenje v vodi in na kopnem. Na večino SDG se navezuje t. i. koncept zelenih knjižnic, ki spodbuja ozaveščanje o pomenu varovanja okolja in dejavnosti za aktivnosti bolj trajnostnega načina življenja. Zelene strehe knjižnic in vrtovi, ki privabljajo čebele in druge žuželke, tako skrbijo za večjo biotsko raznovrstnost, v okviru tega koncepta pa se javnost izobražuje o ohranjanju biotske raznovrstnosti na lokalni in nacionalni ravni in skrbi za dobrobit živali. Splošne knjižnice stremijo k temu, da bi v svoje delovanje vključevale trajnostni vidik s t. i. konceptom zelenih knjižnic (Kebe in Podjavoršek, 2019; Zdravje in Korotaj 2019).

Človek je od živali eksistencialno odvisen, poleg tega pa imajo živali pozitiven vpliv na človekovo počutje. Eksplicitno opazovanje odnosa med živaljo in človekom je povezano z neposrednimi učinki na človekovo fiziologijo ali z blaženjem človekovih odgovorov na stres (Marinšek in Tušak, 2007). Kot druge oblike izpostavljenosti stika z živalmi se navajata še implicitno opazovanje ter neposredna interakcija ali dotikanje. Prisotnost živali se tako iz zasebnih prostorov širi v javne institucije, kjer se ugotavlja terapevtski in družabni vidik, kot je na primer prisotnost živali na delovnih mestih (Foreman et al. 2017). Ob izkazanih pozitivnih učinkih pa je treba izpostaviti tudi izzive in ukrepe za dobrobit teh živali ter vseh zaposlenih, uporabnikov ali obiskovalcev (Foreman et al., 2017).

Človek je v določenih lastnostih živalih prepoznal veliko koristi in jih je izbral za svoje pomočnike. Z ustreznim pristopom in šolanjem živali lahko te pomagajo ljudem na različne načine. Dandanes so živali nepogrešljiv človekov spremljevalec kot družabnik ali kot pes vodnik, terapevtski pes ali mačka, pes za reševanje ljudi, pes kot varuh itd. Živali zelo pogosto sodelujejo pri različnih vrstah terapij in nudijo pomoč pri psihičnem, mentalnem in fizičnem razvoju posameznika ali pomagajo pri izboljšanju telesnega in duševnega zdravja (Marinšek in Tušak

2007). Osredotočenost na žival pomaga posameznikom premagovati ovire fizične ali psihološke narave, s katerimi se soočajo v vsakdanjem življenju (Ilič 2013). Žival ne nadomešča človeka, ni predmet igre ali prikazovanja trikov, ki jih žival obvlada, prav tako ni nadomestilo za varstvo otrok. Najpogosteje se za terapijo z živalmi uporabljajo psi in konji, pa tudi mačke, hrčki, morski prašički, zajci, nekatere ptice ali plazilci in celo ribe. Dejavnost se običajno izvaja individualno, pri čemer je družabništvo med uporabnikom in živaljo lahko v ospredju ali pa je v ospredju delo s strokovno osebo. Ilič (2013) loči med dejavnostmi, pri katerih cilji niso natančno določeni in se učinki ne spremljajo (v programu sodelujeta uporabnik in terapevtski par, prisotnost strokovne osebe ni nujno prisotna), ter dejavnostmi, kjer so cilji jasno zastavljeni in se beleži napredek (terapija se izvaja s pomočjo živali, t. i. Animal Assisted Therapy (AAT), pri tem pa je prisotna strokovna oseba). Dejavnosti se tako izvajajo v javnih ali drugih zasebnih inštitucijah, kot so bolnišnice, zdravstveni domovi, rehabilitacijski centri, psihiatrične bolnišnice, domovi za ostarele in šolske institucije (Barba 1995, Brieckel 1979, Voelker 1995 v Marinšek Tušak 2007, Novak 2020; Trampuš 2014). Terapevtske živali sodelujejo tudi v slovenskih bolnišnicah, domovih za ostarele, šolah, varstveno-delovnih zavodih itd., vendar pa Marinšek in Tušek (2007) med njimi ne navajata knjižnic. V zadnjem desetletju pa so pogostejši obiskovalci slovenskih knjižnic prav psi, saj v okviru terapevtskega para izvajajo različne dejavnosti (Kos 2016; Mačkić 2020). Terapevtski pes seveda nima enakega statusa kot pes vodnik, vendar obstaja pobuda, da bi se zakonodaja spremenila tudi na tem področju. Štiri prostovoljske organizacije so namreč 1. aprila 2023 pripravile in izdale izvirni slovenski standard za delo in posredovanje s pomočjo terapevtskih psov SIST 1192. Namen standarda je osnova za pripravo zakonodaje s področja posredovanja s pomočjo psov in dati terapevtskim psom (posledično tudi vodnikom) enako veljavo kot drugim delovnim psom (Lampič 2023; Pet 2023).

ŽIVALI V KNJIŽNICAH

V zavesti današnjega človeka so knjižnice še vedno prepoznane kot prostori branja in tišine ter so do nedavnega veljale za prostore, ki so bili bolj kot intelektualni dejavnosti namenjeni branju. Zgodovinski podatki pa kažejo, da so knjižnice v preteklih stoletjih imele stalno naseljene živali, vendar ne zaradi dejavnosti in storitev, povezanih z uporabniki, temveč z vidika varovanja gradiva. Samostanske knjižnice so v srednjem veku imele mačke, da so varovale dragocene rokopisne knjige pred različnimi vrstami glodalcev. Tudi ruska cesarica Elizabeta I. je leta 1745 s cesarskim ukazom naselila mačke po celotnem dvoru, vključno s knjižnico, da bi preprečile škodo glodalcev na knjigah. V 19. stoletju je britanska vlada finančno podpirala tiste knjižnice, v katerih so živele mačke (Wikipedia 2023). Živali nimajo več varovalne funkcije, še vedno pa v nekaterih delih sveta namesto vozil knjige tvorijo živali ter tako omogočajo mobilno knjižničarstvo (IFLA 2010). Obenem prispevajo k bolj domačemu in sproščenemu vzdušju, sodelujejo pri različnih dejavnostih ter so del marketinga in promocije. Različne živali, med katerimi prevladujejo psi, mačke, ribe in plazilci, v knjižnicah občasno stanujejo ali jih zgolj obiščejo. Leta 2009 je po do takrat zbranih podatkih v knjižnicah živelo 809 mačk, prevladujejo pa ameriške knjižnice (Iron Frog Production 2009). Najbolj znan knjižnični maček je bil Dewey v splošni knjižnici v ZDA, ki je v knjižnici živel 19 let (Myron, 2009). Po nekaterih ocenah naj bi dandanes tako v splošnih kot visokošolskih knjižnicah po svetu še vedno živelo okrog 300 mačk (Iron Frog Production 2009; OEDb 2023). V naši neposredni bližini, v Mestni knjižnici Crikvenica, živi maček Cesar Edgar, mačka pa imajo tudi v visokošolski knjižnici Filozofske fakultete v Osijeku. V letu 1997 je bil o mačkah v knjižnicah posnet dokumentarni film *Puss in Books: Adventures of the Library Cat*. Število mačkov pa naj bi se manjšalo zaradi uporabnikov, ki imajo težave z alergijami. Ponekod imajo zato mačka le v prostorih, ki so namenjeni zaposlenim in ne uporabnikom (Ford 2017).

Prisotnost živali knjižničarje vzpodbuja k razmišljanju in novim pristopom za knjižnične storitve. Zaradi njih in z njimi se pripravljajo in odvijajo raznovrstni strokovni in družabni dogodki, kot so npr. program R.E.A.D., programi za spodbujanje branja ali dogodki za ozaveščanje o pomenu živali, hkrati pa se načrtujejo in oblikujejo inovativni pristopi.

Pomembnost vključevanja živali v knjižnice

Prisotnost živih živali v knjižnicah ima veliko prednosti tako za zaposlene kot tudi za uporabnike, obenem pa prisotnost živali prinaša izzive in težave, s katerimi se soočajo vodstvo knjižnice in zaposleno osebje.

Prisotnost živali vpliva na počutje uporabnika in spodbuja motivacijo za najrazličnejše dejavnosti (učenje, branje, športne aktivnosti). Različne raziskave potrjujejo, da se uporabnikom, ki imajo stik z živaljo, zmanjša občutek stresa in tesnobe, saj jih živali pomirjajo (Marinšek in Tušak 2007), posledično pa se izboljša socialna interakcija ter se spodbudi interakcija z neznanimi ljudmi, saj živali postanejo stična točka pogovora.

V prvi vrsti je potrebna odločitev vodstva knjižnice, da se v programe knjižnic vključijo tudi živali ali da živali postanejo začasno ali stalno naseljene v knjižnicah.

Dejavnosti živali v knjižnicah

Programi, kjer je prisotna žival, so zelo koristni za otroke, osebe s posebnimi potrebami (Kazikowski 2018), študente in starejše osebe.

Otrokom, ki imajo težave z branjem, splošne knjižnice ponujajo dejavnost branja s psom. Na ta način svojim bralcem ponujajo pomoč in vzpodbudo za branje in ne nujno učenje pravilnega branja. Pomembna je motivacija otrok, zato da dobijo vzpodbudo in zgled, da je branje lahko tudi zabavno (Kokot Bujanović 2015). Slabši bralci se lahko pri branju srečujejo z nizko samopodobo, težko izberejo primerno gradivo, lahko imajo težave tudi pri pisanju, nanje pa lahko vplivajo tudi nekateri drugi socialni dejavniki (Kos 2016).

Ena najbolj znanih storitev, ki jih knjižnice ponujajo otrokom za spodbujanje branja, je program R.E.A.D (Reading Education Assistance Dog, slov.: pes kot pomočnik pri učenju branja), zasnovan za otroke s težavami pri branju. Ameriška organizacija Intermountain Therapy Animals je program R.E.A.D. prvič izvedla v splošni knjižnici Salt Lake City leta 1999. Kasneje je bil program prenesen tudi v šolske ustanove ter se je razširil po tujih knjižnicah. Danes je to licenčni program organizacije Intermountain Therapy Animals iz ZDA, ki ga izvajajo različna društva in organizacije. V Sloveniji so program prvi začeli izvajati Ambasadorji nasmeha, kasneje društvo Tačke pomagačke, ki je program poimenovalo *Beremo s tačkami* (Tačke pomagačke 2023), Zavod za posredovanje s pomočjo psov PET (2023) pa program imenuje *Berem za PET*. Terapija poteka tako, da knjižničar skupaj z vodnikom terapevtskega psa izbere knjigo, ki jo nato otrok bere psu v mirnem kotičku knjižnice. Bralno uro izvajajo terapevtski psi s svojimi vodniki, ki so za ta program ustrezno usposobljeni. Časovno je branje omejeno na pol ure in poteka v tihem in mirnem prostoru. V tem procesu starši ne sodelujejo, zato da otroci ne bi čutili kakršnegakoli pritiska. Knjižničarji in starši pri izvajanju programa opažajo, da otroku z bralnimi težavami prisotnost psa pomeni dodatno vzpodbudo (Kos 2016). Poleg tega so se bralne kompetence otrok, ki so se udeleževali programa READ v knjižnici, iz srečanja v srečanje izboljševale. To se je odražalo z manjšo uporabo prsta pri branju, boljšem povezovanju besed, upoštevanjem slovničnih ločil in načinom branja. Program je imel vpliv tudi na komunikativnost otrok,

na njihovo bralno motivacijo in interes. Starši so izrazili, da je opazen napredek otrok, poleg tega pa otroku omogočajo tudi druženje z živaljo, ki si je večina ne more privoščiti (Kos 2016). Vloga knjižničarjev je pri izvajanju programa R.E.A.D. omejena bolj na administrativno delo: promocijo programa, zbiranje prijav in izbiro primernega gradiva; poleg tega taka dejavnost ne predstavlja finančne obremenitve za knjižnico. Aktivnosti s pomočjo živali izvajajo različne organizacije in društva, ki pa svojih programov nimajo nujno licenciranih. Tako imajo Ambasadorki nasmeha dejavnost za spodbujanje branja, ki jo imenujejo *Beremo z nasmehom*.

Prisotnost živali pomaga tudi pri vzpostavljanju odnosov med knjižničarji in uporabniki (Kazikowski 2018). Knjižnice v sodelovanju z lokalnimi kmetijskimi podjetji postajajo izobraževalna središča za učenje o živalih, kot je npr. valilnica piščancev v Worthingtonu v Ohio, ki je dnevno privabila okrog 265 obiskovalcev, predvsem otrok, ki so za izvaljene mladiče predlagali nad 1400 imen (Kazikowski 2018). S tovrstnimi aktivnostmi se krepi ne samo izobraževanje in bralna pismenost, temveč tudi občutek za empatijo do živali.

V okviru svojih programov knjižnice uporabljajo igrifikacijo, v katero vključujejo dobrotelost, ki je povezana z živalmi. Otroci so za vsako prebrano knjigo v poletnem bralnem programu prejeli ponarejene zlatnike, s katerimi so lahko glasovali, katero žival naj se kupi revni družini v Keniji. Sredstva za nakup živali so donirali prijatelji knjižnic, lokalna podjetja, cerkvene ali druge organizacije. Nekateri knjižničarji v sodelovanju z zavetišči za zapuščene živali spodbujajo mlade, da pišejo različnih uradnim inštitucijam za večjo zaščito živali in zavetišč (Kazikowski 2018). S tem mladi pridobijo kompetence za sestavljanje in pisanje tovrstnih dopisov.

Splošne knjižnice za lastnike hišnih ljubljencev organizirajo posebne dogodke in večere v knjižnici (Roberts 2018). Tovrstni večeri so včasih

tematsko obarvani z vsebinami, ki se navezujejo na zdravje, prehrano in dobro počutje živali, ali pa dogodek tematsko ni vezan na omenjene vsebine, temveč knjižnica zgolj omogoča, da uporabniki pripeljejo s seboj svoje hišne ljubljence.

V obdobju priprave na izpite študenti občutijo veliko stresa (Preuß et al. 2010) in da bi omilili stresne priprave na izpite, se uporabljajo različni pristopi za pomoč, kot so denimo joga, samohipnoza in meditacije (Baker et al., 2016). V izpitnih obdobjih zaradi ugodnih pogojev študija študenti pogosteje uporabljajo knjižnične prostore. V mnogih visokošolskih knjižnicah uporabnikom omogočajo stik tako z živimi živalmi, največ z registriranimi terapevtskimi psi (Turner 2012; Christensen 2013; Haggerty in Mueller 2017; ALA – IRRT International Relations Connections 2023), kot tudi z živalskimi roboti (Edwards et al., 2020). Rezultati raziskav potrjujejo, da se študentom ob prisotnosti živali zmanjšajo stres, anksioznost in depresija (Barker et al. 2016; Cole, Gawlinski, Steers in Kotlerman 2007; Crossman in Kazdin 2015; Edwards et al. 2020; Hoffmann et al. 2009). Ob tem Haggerty in Mueller (2017) poudarita, naj imajo knjižnice napisane osnovne smernice za zagotavljanje varnosti živali, vodnikov in vseh udeležencev v programu. To ne velja samo za urejenost živali, temveč tudi za skrb za higieno, predvsem rok udeležencev pred in po stiku z živalmi.

Smernice glede prisotnosti živali v knjižnici

Ifline smernice za osebe z disleksijo (2014) navajajo primer dobre prakse dejavnosti programa R.E.A.D., vendar pa v drugih smernicah ne najdemo, da bi knjižnice omenjale prisotnost živali v svojih prostorih. Zatorej je še posebej pomembno, da knjižnice same oblikujejo smernice glede

vključevanja živali v knjižnične prostore. Čeprav znanstvene raziskave izpostavljajo predvsem pozitivne vplive, je treba upoštevati in predvideti tudi negativne posledice. Prisotnost živali bi lahko negativno vplivala na ljudi, ki so alergični na živalsko dlako, in izzvala težave pri povzročanju poškodb na inventarju ali motenj pri izvajanju knjižničnih storitev. Toliko več pozornosti pa je treba nameniti odločitvi, kadar knjižnica postane stalni ali začasni dom kakšnega hišnega ljubljence (prehrana, higiena, veterinarski pregledi in cepljenja, dodatni stroški, ustrezna obveščенost uporabnikov o prisotnosti živali, zavarovanje za poškodbe ...). Če knjižničarji sprejmejo ustrezne ukrepe za zagotavljanje varnosti, zdravja in dobrega počutja živali ter obiskovalcev, lahko žive živali, kot so psi, mačke, ptice ali ribe, prispevajo k prijetnemu vzdušju v knjižnici in pomagajo pri spodbujanju zanimanja za živali in naravo. Mnogokrat se fotografije živali v knjižnici uporabljajo zgolj za promocijo na družbenih omrežjih, čeprav posnetki nastanejo v času zaprtosti knjižnice (Ford 2017; Trs 2023).

Nagrade za najboljše storitve knjižnic po svetu

American Library Association od leta 2019 podeljuje nagrade knjižnicam za najinovativnejše storitve in dobre prakse. Med nagrajenci projektov so bili tudi projekti, ki so vključevali živali kot del svojih inovativnih pristopov. V letu 2019 je bil nagrajen projekt, ki je bil namenjen študentom, da se jim zagotovi spodbudno in prijetno akademsko okolje, pri čemer so vključili terapevtske pse (ALA-IRRT International Relations Connections 2023). Leta 2020 sta bila nagrajena projekta knjižnice Bailey v ZDA, ki je organizirala knjižnico semen, da bi uporabniki ta semena posejali na svojih vrtovih, ter projekt knjižnice Biblioteca districte 2 v Kataloniji, kjer so promovirali knjižnično gradivo s področja

vrtnarjenja in urejanja zelenjavnega vrta knjižnice. S tem se posredno povečuje tudi biotska raznovrstnost kraja. V letu 2021 ni bilo projektov, ki bi vključevali živali, v letu 2022 pa je bilo več izbranih projektov, med katerimi so knjižnice vključile čebele (Avstralija), korale (Tajvan), terapevtsko mačko, ki je spodbujala učenje angleščine (Češka), ter druge živali (ZDA), ki so fizično in virtualno skrbele za zmanjšanje stresa študentov med izpitnim obdobjem (ALA-IRRT International Relations Connections 2023).

ŽIVALI V SLOVENSКИH SPLOŠNIH KNJIŽNICAH

Slovenske knjižnice hranijo gradivo, ki vsebuje znanje o živalih v strokovnih, poljudnih in leposlovnih delih. Gradiva, ki bi opisovala pomen živali za slovenske knjižnice in njihove storitve, pa je malo. Med zaključnimi deli študentov bibliotekarstva, informacijske znanosti in knjigarstva se zgolj dve deli posvečata tematiki živali v knjižnicah. Predstavljena sta programa R.E.A.D. (Kos 2016) in Branje s tačkami (Mačkić 2020). Prav tako v zbirki Pisnih nalog za bibliotekarski izpit, ki obsega 129 pisnih nalog knjižničarjev, ne najdemo tematike o živalih v knjižnicah, čeprav zbirka vsebuje aktualne tematike s področja knjižničarstva v Sloveniji. Veliko je tematik, ki opisujejo spodbujanje bralne pismenosti predšolskih in šolskih otrok (npr. Čatorič 2019; Kavšek 2020), vendar vključevanje živali pri tem ni omenjeno in posebej poudarjeno. Kot razlog bi lahko navedli, da v predstavljenih knjižnicah nimajo programov in dejavnosti, pri katerih bi sodelovale živali, prav tako ne sodelujejo z društvoma Ambasadorji nasmeha ali Tačke pomagajčke. Nasprotno pa anketirani šolski knjižničarji navajajo, da je lahko ena izmed dejavnosti za spodbujanje branja v šolskih knjižnicah tudi vključevanje psa (Blažon 2020). Klavdija Šek Škafar (2019) navaja, da imajo dislektiki

možnost vključevanja v program Branje s tačkami v knjižnicah treh krajev: v Novem mestu, Ljubljani in Kopru.

Zgodovina sodelovanja knjižnic z živalmi je povezana z ustanovitvijo društev in zavodov s terapevtskimi pari (prostovoljec in pes) ter večanjem števila njihovih članov. Društvo Ambasadorji nasmeha je bilo ustanovljeno leta 2005, dve leti kasneje pa Društvo Tačke pomagačke. Slednje s 67 aktivnimi terapevtskimi pari izvaja šest programov v 140 različnih institucijah: izobraževalnih ustanovah, bolnišnicah, domovih starejših občanov, varstveno-delovnih centrih in 17 slovenskih splošnih knjižnicah. Licenco R.E.A.D.* ima 39 terapevtskih parov (Tačke Pomagačke 2023). Tudi Ambasadorji nasmeha obiskujejo večje število enot knjižnic.

Analiza dejavnosti v knjižnicah, pri katerih so prisotne živali

V Sloveniji delujejo različni tipi knjižnic, med katerimi je sicer največ šolskih, največje število članov pa imajo splošne knjižnice, v katere je bilo leta 2021 vključenih 19 % vsega prebivalstva v Sloveniji (BibSist). Z analizo smo želeli preveriti, ali knjižnice omogočajo živalim vstop v svoje prostore in ali imajo lahko živali v knjižnici tudi svoje bivališče; komu torej ponujajo storitve za uporabnike, kjer je prisotna žival, in v kakšnem formatu; na kakšen način splošne knjižnice organizirajo prireditve o živalih oz. z njimi povezane tematike. Da bi odgovorili na zastavljena raziskovalna vprašanja, smo z različnimi pristopi analizirali dejavnosti knjižnice; z osebnim obiskom knjižnic in analizo spletnih strani smo preverili stanje v slovenskih splošnih knjižnicah.

Vstop in bivanje živali v knjižnicah

Splošne knjižnice imajo v svojih pravilnikih kot npr. Pravilniku o splošnih pogojih poslovanja knjižnice ali v hišnem redu, običajno navedeno, da uporabniki ne vstopajo v spremstvu domačih živali, razen ko gre za opremljene vodniške pse. Vstop vodniškim psom v javne prostore je omogočen na podlagi Zakona o zaščiti živali (2013), ki v 13. členu navede, da imajo psi vodiči slepih in psi pomočniki invalidov skupaj s svojim skrbnikom dovoljen vstop na vsa javna mesta in v sredstva javnega prevoza. Poleg tega tem psom na javnih mestih in v sredstvih javnega prevoza ni treba imeti nagobčnika (ZZZiv 2013). Podane so bile tudi pobude, da bi se ta člen razširil na terapevtske pse. Društva, ki izvajajo dejavnosti s terapevtskimi živalmi, kot sta npr. Tačke pomagačke in Ambasadorji nasmeha, morajo opravljati določene preizkuse in izobraževanja za terapevtske pare, da lahko izvajajo program v različnih inštitucijah. Pri vstopanju v javne inštitucije morajo upoštevati pravila in imeti ustrezna potrdila oz. dokazila. Vendar pa to ne velja za lastnike domačih živali, čeprav je na podlagi opazovanj in izkušenj opaziti občasno popustljivost slovenskih knjižničarjev, ki uporabnikom dovolijo vstop v knjižnico s kužkom, če ga lastnik nosi v rokah ali ga ima v torbici. Nekateri knjižničarji menijo (npr. Marrall, 2016), da je treba imeti v knjižnici smernice glede prisotnosti živali v knjižnici, tudi o terapevtskih živalih, ki imajo drugačno vlogo kot hišni ljubljenci. Priprava tovrstnih smernic je zahtevna, vendar bi odpravila težave pri ugotavljanju, ali je žival terapevtska ali zgolj hišni ljubljencek, ter odnos do uporabnikov, ki imajo alergije na živali ali se jih bojijo. Slovenske splošne knjižnice se pri pravilih in hišnem redu naslanjajo na Zakon o zaščiti živali, nikjer pa ni bilo mogoče zaslediti, da bi katera knjižnica oblikovala smernice glede živali.

V slovenskih splošnih knjižnicah ne živi veliko živali. Začasno ali za neko določeno obdobje živijo mačji mladiči, kot sta npr. Miran in Ivan Oranžni v Knjižnici Mirana Jarca Novo mesto (Manetti, 2017). Uporabniki so svojo naklonjenost izražali s komentiranjem in všečkanjem objave

na Facebook strani knjižnice Mirana Jarca Novo mesto (217 všečkov in 7 komentarjev). Priložnostno kakšna žival obišče knjižnico ali bibliobus in takrat knjižničarji objavijo fotografijo. V Knjižnici Pavla Golie Trebnje in Mestni knjižnici Otona Župančiča v Ljubljani imajo v svojih prostorih akvarij z ribami.

Storitve za uporabnike ob prisotnosti živali

Splošne knjižnice vedno pogosteje omogočajo storitve in prireditve, na katerih so prisotne tudi živali. Tako v 17 slovenskih splošnih knjižnic redno ali občasno prihajajo terapevtski pari v okviru društva Tačke pomagačke, potekajo pa tudi predstavitve društva Tačke pomagačke. V dveh knjižnicah izvajajo dejavnosti Ambasadorji nasmeha. Program je namenjen predvsem otrokom, ki imajo težave z branjem, pogostost izvajanja pa je od enkrat tedensko do enkrat mesečno.

Tačkov festival vsako leto v juniju pripravlja Knjižnica Litija v sodelovanju z drugimi lokalnimi organizacijami in je namenjen *druženju ljubiteljev psov, gledališča, ustvarjalnosti in radovednosti* (Knjižnica Litija 2023). *Knjižnice v sodelovanju z različnimi društvi organizirajo delavnice o eksotičnih živalih* (Knjižnica Pavla Golie Trebnje 2023).

Prireditve z živalsko tematiko

V knjižnicah pripravljajo literarne in izobraževalne dogodke, delavnice, razstave in pravljичne urice, ki vsebinsko vključujejo živali. Literarni dogodki so vezani na tematiko živali v knjigah, pravljичne urice vključujejo

živalske pravljice in zgodbe za otroke. Na knjižničnih razstavah otroci in odrasli razstavljajo likovna dela z živalskimi motivi. Na knjižničnih prireditvah se obravnavajo tematike za osveščanje o hišnih ljubljenceh ali pa konkretno o pasjih mladičkih (Knjižnica Grosuplje 2023).

ZAKLJUČEK

Živali vplivajo na dobro počutje uporabnikov v knjižnici, mnogi programi, ki vključujejo prisotnost živali, predvsem branje psu, vzpodbujajo dvig bralne pismenosti in motivacijo za učenje o živalih ter vzpodbujajo večjo socializacijo otrok. Terapevtski psi so zelo pomembni za otroke, a tudi za uporabnike s posebnimi potrebami, starejše in študente v izpitnem obdobju. Slovenske knjižnice dejavnosti z živalmi že izvajajo, imajo pa veliko priložnosti tudi za vpeljavo novih storitev in prireditev, na katerih bi lahko bolj izpostavili socialni in izobraževalni vidik druženja lastnikov hišnih ljubljencev. Obstaja velika paleta različnih delavnic, kjer udeleženci ustvarjajo o živalih in/ali z živalmi.

Knjižnice lahko sodelujejo z organizacijami v lokalni skupnosti, ki skrbijo za dobrobit živali, ter skupaj z njimi organizirajo dogodke. Takšno sodelovanje prispeva k večji povezanosti lokalne skupnosti in obenem k večji ozaveščenosti o pomenu ohranjanja živalskih vrst in narave. Knjižnice kot javni prostori bodo v prihodnosti zagotovo še bolj odprte za vstopanje različnih živali ter z njimi povezanih dogodkov.

SEZNAM LITERATURE

- ALA-IRRT International Relations Connections. <https://sites.google.com/view/icc-programs/2022-photo-gallery?authuser=0> (citirano: 4. 4. 2023).
- BIBSIST. <https://bibsist.nuk.uni-lj.si/statisticni-podatki-o-knjiznicah> (citirano: 10. 3. 2023).
- BLAŽON, Cilka (2020): *Dejavnosti šolskih knjižnic za spodbujanje branja*. Pisna naloga za bibliotekarski izpit. Ljubljana.
- CHRISTENSEN, Jen (2013): *Therapy dogs: »Perfect medicine« to help students survive finals*. <https://edition.cnn.com/2013/12/19/health/students-therapy-dogs/index.html> (citirano: 13. 3. 2023).
- COLE, K. M., GAWLINSKI, A., STEERS, N. in KOTLERMAN, J. (2007). Animal-assisted therapy in patients hospitalized with heart failure. V: *American Journal of Critical Care*, št. 16, str. 575–585.
- CROSSMAN, Molly. K. in KAZDIN, Alan. E. (2015): Animal visitation programs in colleges and universities: An efficient model for reducing student stress. V: A. Fine (ur.): *Handbook on animal-assisted therapy: Theoretical foundations and guidelines for practice*. Burlington, MA: Academic, str. 333–337.
- ČATORIČ, Doroteja (2019): *Vloga splošne knjižnice pri razvoju predbralne pismenosti predšolskih otrok*. Pisna naloga za bibliotekarski izpit. Ljubljana.
- EDWARDS, Autum., EDWARDS, Chad, ABENDSCHEIN, Bryan, ESPINOSA, Juliana, SCHERGER, Jonathan. in VANDER MEER, Patricia (2022): Using robot animal companions in the academic library to mitigate student stress. V: *Library Hi Tech*, letn. 40, št. 4, str. 878–893.
- FORD, Anne (2017): Library Cats Leave Some Sneezing, Others Feline Fine. V: *American Libraries*, letn. 48, št. 1-2, str. 18–21.
- FOREMAN, Anne M., GLENN, Margaret K., MEADE, B. Jean in WIRTH, Oliver (2017): Dogs in the workplace: A review of the benefits and potential challenges. V: *International journal of environmental research and public health*, letn. 14, št. 5, str. 498.
- HOFFMANN, Andreas. O., LEE, Ah. Hyung, WERTENAUER, Florian, RICKEN, Roland, JANSEN, J. Joanna, GALLINAT, Juergen. in LANG, Undine. E. (2009): Dog-assisted intervention significantly reduces anxiety in hospitalized patients with major depression. V: *European Journal of Integrative Medicine*, š. 1, str. 145–148.
- IFLA (2010): *Mobile Library Guidelines*, IFLA Professional Report No. 123. <https://www.ifla.org/wp-content/uploads/2019/05/assets/hq/publications/professional-report/123.pdf> (citirano: 10. 3. 2023).
- IFLA (2022): *Statement on Evidence for Sustainable Development*. <https://repository.ifla.org/handle/123456789/2191> (citirano: 25. 3. 2023)
- ILIČ, Nina (2013): *Terapija s pomočjo živali – kaj je to in kako jo lahko uporabim*. Ljubljana: Lunba.
- IRON FROG PRODUCTION, 2009. <https://web.archive.org/web/20120503220335/http://www.ironfrog.com/catsmap.html> (citirano: 25. 3. 2023).
- KAVŠEK, Judita (2020): *Spodbujanje bralne pismenosti in bralne kulture*. Pisna naloga za bibliotekarski izpit. Ljubljana.
- KEBE, Naja in Neža PODJAVORŠEK (2019). Z zelenimi knjižnicami do zelene prihodnosti: pregled stanja v Sloveniji in po svetu. V: *Knjižnica*, letn. 63, št. 1/2, str. 283–305.
- KNJIŽNICA GROSUPLJE. <https://www.gro.sik.si/dogodki/pasja-akademija-pasji-mladicek-grosuplje/> (citirano: 10. 4. 2023).
- KNJIŽNICA PAVLA GOLIE TREBNJE. *Delavnica spoznavanja eksotičnih živali*. <https://www.tre.sik.si/dogodki/12846/> (citirano: 10. 4. 2023)
- KOKOT BUJANOVIČ, Hana (2015): Terapevtski psi dodali branju novo dimenzijo. V: *Sledi tačk pomagačk*, št. 8, str. 24–25.
- KOS, Mojca: *READ program – pes kot pomočnik pri branju*. Diplomsko delo. Ljubljana: Filozofska fakulteta, 2016.
- LAMPIČ, Mojca (2023): Izvirni slovenski standard SIST 1192 terapevtski psi. <https://www.sist.si/aktualno-main/izvirni-slovenski-standard-sist-1192-terapevtski-psi.html> (citirano 10. 4. 2023).
- MAČKIČ, Daša: *Branje s tačkami: oblika branja z živalmi pri otrocih z bralnimi težavami*. Diplomski seminar. Ljubljana: Filozofska fakulteta, 2020.
- MANETTI, Ester (2017): *Knjižnične mačke*. <https://blog.cobiss.si/2017/11/30/knjiznicne-macke/?fbclid=IwAR1E0pIOBwFyOzO2BTH0rOrFZd16ztr0HwUqUoHdDvye5h6Ob5VxHTsyZtY> (citirano 25. 3. 2023).

- MARRALL, Rebecca. M. in BARRY, Trott (2016): Assistance Animals in the Library How One Academic Library Developed Best Practices. V: *Reference & User Services Quarterly*, letn. 56, št.1, str. 8–13.
- MYRON, Vicki (2009): Puss books: How one cat transformed a whole town. Dostopno na: <https://www.dailymail.co.uk/home/you/article-1141182/Puss-books-How-cat-transformed-town.html> (citirano: 13. 3. 2023).
- NOVAK, Lina: *Terapevtski pes kot pomočnik v šolski svetovalni službi*. Magistrsko delo. Ljubljana: Pedagoška fakulteta, 2020.
- OEDb (2023): A Quick Guide to Library Cats. <https://oedb.org/ilibrarian/quick-guide-library-cats/> (citirano: 10. 3. 2023).
- PET – pasja enota terapevtov, Zavod za posredovanje s pomočjo psov (2023): Štiri prostovoljske organizacije pripravile prvi izvorni slovenski standard za delo in posredovanje s pomočjo terapevtskih psov. <https://www.zavod-pet.si/novice/?newsid=642dd0fe0alc9> (citirano: 10. 4. 2023)
- PREUß, Diana, SCHOOFS, Daniela, SCHLOTZ, Wolff in WOLF, Oliver T. (2010): The stressed student: Influence of written examinations and oral presentations on salivary cortisol concentrations in university students. *Stress*. V: *The International Journal on the Biology of Stress*, št.13, str. 221–229.
- ROBERTS, Ann (2018): *Designing Adult Services: Strategies for Better Serving Your Community*. Libraries Unlimited, an imprint of ABC-CLIO.
- ŠEK ŠKAFAR, Klaudija (2019): *Uporabniki s posebnimi potrebami v splošnih knjižnicah*. Pisna naloga za bibliotekarski izpit. Ljubljana.
- TAČKE POMAGAČKE, 2023. https://www.tackepomagacke.si/terapevtski_programi/beremo_s_tackami_read/ (citirano: 14. 3. 2023).
- TRAMPUŠ, Mojca (2014). *Tačke v šoli: terapevtski pes - učiteljev pomočnik in solarjev sopotnik*. Zavod Republike Slovenije za šolstvo.
- TURNER, Dorie. (2012): *Colleges turn to dogs to break the stress of final exams, lift spirits*. <https://www.mprnews.org/story/2012/05/12/dogs-on-campus> (citirano: 14. 3. 2023)
- WIKIPEDIA. https://en.wikipedia.org/wiki/Library_cat (citirano: 10. 4. 2023)
- ZDRAVJE, Ana in KOROTAJ, Marijana (2019): Koncept zelenih knjižnic in prva primera njegove vpeljave pri nas. V: *Knjižnica*, letn. 63, št. 1/2, str. 307–343.